

מה עושים כשבחרו דווקא בר, ואתה בטוח שטעו

האדם שנבחר להוציא עם שלם מעבדות ניסה חמש פעמים לסרב, ואמר על עצמו שהוא לא יודע לדבר. מי שמפסיק לחכות להרגשה שהוא ראוי, מגלה שאפשר להתחיל גם בלעדיה.

שמות א', א' – ו', א' · פרשה 13 מתוך 54

מה קורה בפרשה

שבעים נפש ירדו למצרים, והפכו לעם. מלך חדש עולה לשלטון "אשר לא ידע את יוסף", והופך את הפחד למדיניות: עבודת פרך, ואז גזרה להשליך כל בן ליאור. שתי מיילדות, שפרה ופועה, פשוט לא מבצעות את ההוראה. תינוק אחד נשלח בתיבה על המים, ונאסף בידי בת פרעה. הוא גדל בארמון, ויום אחד "יוצא אל אחיו וירא בסבלותם" – יוצא, ורואה. הוא הורג מצרי שמכה עברי, בורח למדיין, מציל בנות רועים ליד באר, ומתחתן. ואז, בשולי המדבר, הוא רואה סנה בוער שאינו נאכל. מתוכו הוא נשלח לפרעה – ומסרב. חמש פעמים הוא מנסה לחמוק: "מה שמו", "לא יאמינו לי", "לא איש דברים אנוכי", ובסוף פשוט "שלח נא ביד תשלח". הפרשה נגמרת בכישלון מוחלט: פרעה מכביד את העבודה, והעם כועס על משה.

מי אנוכי כי אלה אל פרעה, וכי אוציא את בני ישראל ממצרים?

שמות ג', י"א · השאלה הראשונה של הגדול שבנביאים

שלוש נקודות

- יש פקודות שלא מבצעים.** שפרה ופועה שמעו הוראה ישירה מהמלך והחליטו לא לציית. הכתוב טורח לשמור את שמותיהן – שתי נשים פרטיות שסירבו, לפני שהייתה לזה שם.
- מנהיג מתחיל ביציאה החוצה.** "יוצא אל אחיו וירא בסבלותם". מי שמנהל אנשים ממסך בלבד יודע נתונים; מי שיוצא רואה מה באמת קורה שם.
- חירות אינה רק שחרור פיזי.** העם מסרב לשמוע "מקוצר רוח ומעבודה קשה". אדם שמותש מכדי להרים את הראש לא יוכל לקבל שום בשורה, טובה ככל שתהיה, לפני שיינתן לו רגע לנשום.

משה · שבעה ימים ליד הסנה

עיון

אלוהים אמר לו שהוא האיש. הוא ענה שהוא לא. וזה נמשך שבוע.

לפי המדרש, הוויכוח ליד הסנה נמשך שבעה ימים. שבעה ימים שבהם אדם עומד מול קול שאומר לו "אתה זה", ומשיב שוב ושוב שזו טעות. הוא לא מתמקח על התנאים. הוא מתעקש שהוא לא מתאים. וההתנגדויות שלו לא נשמעות כמו ענווה מלוטשת – הן נשמעות מוכרות עד כאב. "מי אנוכי" – למה שיקשיבו לי בכלל. "לא יאמינו לי" – יבינו מיד שאין לי כיסוי. "לא איש דברים אנוכי, כי כבד פה וכבד לשון" – אני לא מציג טוב, אני נתקע באמצע משפט. בסוף הוא הולך. לא כי השתכנע שהוא ראוי, אלא כי אזלו לו התירוצים. וזה בדיוק העניין: הוא לא חיכה שהתחושה תשתנה. הוא זז קודם, וההרגשה הדביקה אותו בדרך – או שלא. הכתוב לא מספר לנו שהוא הפסיק לפחד.

מושגים בפרשה

הסנה הבורר

שיח קוצני נמוך, מהצמחים הפחות מכובדים במדבר. חז"ל שאלו למה דווקא הוא, וענו: ללמד שאין מקום פנוי ממנו – אפילו בסנה.

"אהיה אשר אהיה"

משה שואל מה לומר לעם כששואלים לשם, ומקבל תשובה שהיא לא ממש שם: "אהיה אשר אהיה" – בלשון עתיד.

שפרה ופועה

לפי מסורת אחת אלה יונכד ומרים, ולפי אחרת – מיילדות מצריות. השמות עצמם מתארים את המקצוע: שפרה – מְשפָּרָה את הוולד, פועה – מרגיעה אותו בקול.

סוטה י"א ע"ב

בגמרא

שפרה ופועה: שתי נשים שקיבלו הוראה ישירה מהמלך – ופשוט לא ביצעו.

הגמרא דנה בשמות המיילדות ומגלה עליהן פרט קטן: לא רק שלא המיתו את הילדים – "ותחיינן את הילדים" – אלא שהיו מספקות להם מים ומזון. הן לא הסתפקו באי־ציות. הן פעלו בכיוון ההפוך.

והכתוב מוסר בפירושו למה: "ותיראנה המיילדות את האלוהים, ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים". לא כתוב שהן היו אמיצות. כתוב שהיה להן משהו שהן פחדו ממנו יותר מאשר מפרעה.

ומה יוצא לנו מזה: כדאי להחליט מראש, בשקט, בלי דרמה, מה הן שתיים־שלוש השורות שאתם לא חוצים בעבודה או במשפחה. לא רשימה ארוכה – שתיים־שלוש. ההחלטה המוקדמת הזאת חוסכת את הרגע שבו אתם עומדים מול לחץ ומנסים לחשוב בזמן אמת, ובזמן אמת כמעט אף אחד לא מצליח. מי שיודע מה הקווים שלו נכנס לחדרים קשים הרבה יותר רגוע – והוא גם זה שאנשים יזכרו בשמו, כמו שתי המיילדות.

רבי מנחם מנדל מקוצק

סיפור

שאלו אותו היכן נמצא אלוהים. הוא ענה: בכל מקום שנותנים לו להיכנס.

השאלה הוצגה לו כשאלה פילוסופית, והתשובה שלו הפכה את הכיוון: "היכן נמצא אלוהים? בכל מקום שנותנים לו להיכנס." לא במקומות הגבוהים, לא אצל הראויים – אצל מי שפתח.

והרבי מקוצק היה ידוע כמי ששנא כל דבר מצוחצח. הוא דרש מתלמידיו לא להיראות טובים אלא להיות אמיתיים, גם כשזה מכוער. אחד ממשפטי הידועים היה שהוא מעדיף חוטא שיודע שהוא חוטא על צדיק שיודע שהוא צדיק.

משה חשב שהוא לא ראוי כי הוא כבד פה ובורח ורועה צאן. מהסנה הוא קיבל את התשובה עוד לפני שנאמרה לו מילה: מתחילים בדיוק מהמקום הכי פחות מרשים שיש. אין שום צורך להיות ארז.

מבט קדימה

הפרשה נגמרת רע. משה הולך לפרעה, המצב מחמיר, והעם כועס עליו. המשפט האחרון שלו הוא כמעט האשמה: "למה הרעותה לעם הזה?". אף אחד לא היה מאשים אותו אילו התיישב ואמר: ניסיתי, זה לא עבד, אמרתי לכם מראש.

וזו אולי הנחמה הגדולה של הפרשה הזאת: ההתחלה של הדבר הגדול ביותר שקרה לעם הזה הייתה כישלון מוחלט. לא סימן שטעינו בכיוון – פשוט השלב הראשון. מי שמודד את עצמו לפי התוצאה של השבוע הראשון, יפסיק כמעט תמיד בדיוק לפני שזה מתחיל לזוז.

וַיֹּאמֶר: כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ.

שמות ג', י"ב · התשובה היחידה שקיבל על "מי אנוכי"

התוספת

בגובה העיניים · בינך לבין הזולת · אבות ג', י"ג

מה שלא אמרת

אנחנו ממהרים למלא כל שקט, להגיב, לומר את שלנו. משנה אחת מזכירה שהשתיקה אינה חולשה אלא גדר ששומרת. מי שלומד להשאיר דברים לא-אמורים מגלה שרוב מה שבלע – טוב שלא נאמר.

סיג לחכמה – שתיקה.

אבות ג', י"ג · רבי עקיבא

לקחת מזה: השבוע, בפעם הראשונה שתרגישו דחף חזק להגיב מיד – הערה, תשובה עוקצת, מילה אחרונה – נסו לשתוק שלוש שניות ולשאול: "האם זה חייב להיאמר, ואם כן – האם עכשיו?" אם התשובה לא ברורה, השאירו את זה לא-אמור, וראו מה קורה.

בקרו באתר binathalev.co

בינת הלב הוא אתר לימוד יומיומי – פרשת השבוע, אגדות חז"ל וחוכמה יהודית בשפה של היום. בכל עמוד הקונפליקט האנושי שמאחורי הטקסט, ובסופו דבר אחד מעשי לקחת אל השבוע. עזר לימודי בלבד. הסיפורים מסופרים בלשון חופשית – יש לעיין במקור. פרקי העיון אינם ציטוט מן המקורות; הפסוקים ודברי חז"ל מובאים בשמם.

טעון גניזה